

2013/2014 üleriigilise ajaloo-olümpiaadi kirjandus

VI klass

EGIPTUS (Liivi Vislapuu)

Märksõnad:

Geograafiline asend, loodusolud, Niilus. Riigi- ja ühiskonnakorraldus, kuningavõimu olemus. Olulisemad valitsejad. Memphis ja Teeba. Igapäevane eluolu: perekond, elatusalad, elamu, toidulaud, riietus jne. Usk: jumalad, templid, müüdid, surmajärgsus, pühad loomad. Haridus: kiri ja kirjandus, teadus. Kunst: hauakambriid ja templid, kujutatav kunst, skulptuur

Kirjandus:

1. Inimene, ühiskond, kultuur I - õpik gümnaasiumile. Tallinn, 1998. Lk. 17-65
2. Kunstikultuuri ajalugu - õpik 10. klassile, lk. 26-41
3. Vana-Egiptus, maailma avastusretk piltides. Kirjastus Sinisukk, 2005. Lk. 6-124
4. Sergei Stadnikov. Egiptus, kohtumine Vana- Egiptusega. AS Ajakirjade Kirjastus, 2007 lk. 25- 29, 32-38
5. Renate Germer Muumiate saladus. Tallinn 2000 lk. 79- 113, 119-133

VII klass

ARAABIA JA ISLAM (Harry Laiv)

Märksõnad:

Araabia ja araablased enne islamit. Islami tekkimine. Muhamed. Islami usukombed. Araabia kalifaat: kujunemine, vallutused, kaubandus ja käsitöö, naiste olukord, elu-olu. Kultuur: haridus, kirjandus, teadus, ehituskunst. Araabia kultuuri ja olustiku mõju Lääne-Euroopale.

Kirjandus:

1. Mait Kõiv, Priit Raudkivi. Keskaeg I. Ajalooõpik 7. klassile. Avita, 2004. Lk. 58-70.
2. Inna Põltsam-Jürjo, Juhan Kreem, Pärtel Piirimäe, Marika Mägi, Regina-Maria Blauhut, Kattri Ezzoubi. Keskaeg. Ajalooõpik 7. klassile II osa. Avita, 2012. Lk. 18-25.
3. Helmut Piirimäe (koostaja). Inimene, ühiskond, kultuur II. Keskaeg ja varauusaeg. XI klassi ajalooõpik. Koolibri, 2000. Lk. 57-61.
4. Mait Kõiv, Mati Laur. Inimene, ühiskond, kultuur II osa. Keskaeg. Avita, 2007. Lk. 49-61.

5. Hillar Palamets. Bütsantsi ja Araabia kalifaadi kultuurist ja olustikust. Valgus, 1991. Lk. 66-137.
6. Tatjana Irmijajeva. Islamimaailma ajalugu. Vanadest araablastest Osmanite impeeriumi rajamiseni. Avita, 2002. Lk. 13-44; 128-138.
7. Alex Woolf. Lühike maailma ajalugu. Inimkonna lugu esiajaloost kuni tänaseni. ERSEN, 2010. Lk. 174-179.
8. www.islam.pri.ee/index.php?id=6,10,18,22,87,88,89,90,91,92,93,94,95.

VIII klass

Inglismaa Rooside sõjast 20. sajandi alguseni (Maaja Nagel)

Märksõnad:

Inglismaa 15. sajandi II poolel ja 16. sajandil - Rooside sõja tulemused, Tudorite dünastia, Henry VII, ühiskondlik ja majanduslik areng. Henry VIII ja reformatsioon, Elisabeth I, laienemine ookeani taha

Inglismaa 17. sajandil – Stuartite dünastia algus, kuninga ja parlamendi vastasseis, Charles I, kodusõda, Cromwell, kuningavõimu restauratsioon, kuulus revolutsioon, Õiguste bill

Inglismaa 18. sajandil – ühiskondlik ja majanduslik areng, parlamentarismi kindlustumine, välispoliitika

Inglismaa 19. sajandil ja 20. sajandi alguses– kontinentaalblokaad, võitlus Napoleoni vastu, admiral Nelson, Inglismaa ja Viini kongress, tööstuslik pööre, viktoriaanlik ajastu, konservatiivid ja liberaalid, parlamendireformid, koloniaalpoliitika, Iirimaa probleem. Inglise-Prantsuse ja Inglise-Vene lepingud

Kirjandus:

1. http://et.wikipedia.org/wiki/Henry_VII (või P. Raudkivi, Tudorid Inglismaa troonil. Ühe suguvõsa lugu 1485-1603, Argo, 2002, lk 33-38)
2. http://et.wikipedia.org/wiki/Henry_VIII (või P. Raudkivi, Tudorid Inglismaa troonil. Ühe suguvõsa lugu 1485-1603, Argo, 2002, lk 33-79)
3. http://et.wikipedia.org/wiki/Elisabeth_I (või P. Raudkivi, Tudorid Inglismaa troonil. Ühe suguvõsa lugu 1485-1603, Argo, 2002, lk 114-128)
4. http://et.wikipedia.org/wiki/Charles_I
5. <http://et.wikipedia.org/wiki/Cromwell>

6. http://et.wikipedia.org/wiki/Kuulus_revolutsioon
7. http://et.wikipedia.org/wiki/Viktoriaanlik_ajastu
8. <http://et.wikipedia.org/wiki/Kontinentaalblokaad>
9. <http://et.wikipedia.org/wiki/Nelson>
10. Jeremy Black, Briti saarte ajalugu, Valgus, 2004, lk 96-100, 121-122, 153-157, 161-162, 176-179, 187-188, 196-198
11. M. Kõiv, M. Laur, Inimene, ühiskond, kultuur, keskaeg, II osa, Avita, 2007, lk 231, 238-239
12. M. Laur, T. Tannberg, Inimene, ühiskond, kultuur, uusaeg, III osa, Avita, 2009, lk 16-19, 85-86, 94-95,
13. H. Piirimäe, V. Tamul, K. Piirimäe, Maailma ajalugu 1600-1918 1. osa, Valgus, 1988, lk 74-84
14. H. Piirimäe, jt, Maailma ajalugu 1600-1918, 2. osa, Valgus, 1988, lk 53-59, 170-179, 215-223, 257-258, 260
15. Imeline ajalugu, Nr2/2013, lk 78 (admiral Nelsonist)

IX klass

Maailm XX sajandi alguses. Esimene maailmasõda (Ivo Maripuu)

Märksõnad:

Maailm XX sajandi alguses: Tähtsamad impeeriumid (USA, Saksamaa, Prantsusmaa, Briti impeerium, Venemaa) ja nende poliitika (valitsemine ja valitsejad, Inglise-Buuri sõda ja Vene-Jaapani sõda). Tehnika ja teaduse areng: Pariisi maailmanäitus, transpordivahendite, side ja fototehnika areng. Teatrid, kinod ja ostukeskused – tarbimisühiskonna algus.

Esimene maailmasõda: Rahvusvahelised suhted (Keskriikide ja Antanti kujunemine) ja kriisid, mis viisid maailmasõjani. Sõja ajend ja puhkemine. Sõdivad pooled, tähtsamad rinded ja lahingud, uuendused sõjatehnikas ja sõjapidamisviisides. Sõja lõpp ja impeeriumite kokkuvarisemine.

Kirjandus:

1. Üldajalugu XX sajandi algusest kuni 1938. Õpik X klassile. Koostanud Kaido Jaanson. „Koolibri” 1992. Lk. 4-28, 53-56, 62-71, 78-95, 97-103, 107-129.
2. Philipp Blom „Pöörsed aastad” „Varrak” 2010. Lk. 23-30, 43-66, 303-326, 370-399.

3. John Keegan „Esimene maailmasõda” „Varrak” 2002. Lk. 21-32, 35-55, 59-78, 177-201, 255-301, 363-410.

Gümnaasium

Teaduse ja tehnika areng XIX sajandil (Madis Somelar)

Märksõnad:

Ehitus: Eiffeli torn, raudbetoon, teraskarkass.

Filmikunst: filmikaamera-projektor, fotograafia, kino.

Masinaid: diiselmootor, dünamo, elektriauto, elektrimootor, elektritool, elektritrass, jalgratas, kirjutusmasin, lift, mehaaniline teraviljakombain, sise põlemismootoriga auto, muruniiduk, õhulaev, õmblusmasin.

Meditsiin: abordi legaliseerimine, anesteesia, antiseptiline kirurgia, aspiriin, desinfitseerimine, elektriline kuuldeaparaat, hambaniit, heroini kasutuselevõtt ravis, kontaktläätsed, malaaria avastamine, marutõbi, röntgenfotograafia, Snelleni silmatest, steriliseerimine, stetoskoop, süstal, tuberkuloos, vereülekanne.

Olme: aeglukuga seif, Ameerika mäed, deodorant, elektriline tulekahjualarm, gaasipliit, hommikusöögihelbed, hõõglamp, isoleeritud juhe, klammerdaja, kompostkäimla, konservtoit, kopeerpaber, kummikud, linnaelu, linoleum, margariin, munitsipaalveepuhustus, mänguõhupall, närimiskummi, piimapulber, tuletikk, vaakumpurk, vihmamantel, äratuskell, sünteetiline kiud, teksased.

Side: ajakirjad, ajalehed, Atlandi ületamise rekord, auruvedur, grammofon, killustiktee, metroo, omnibuss, postmark, purilennuk, raadio, raudtee, Suessi kanal, sõrestiksild, telefon, telegraaf, telegraafikood.

Sõjandus: dünamiiit, kuulipilduja, revolver, tagantlaetav püss, torpeedo.

Teadlased, leiutajad ja teise suurkujud: Alexander Graham Bell, Amedeo Avogadro, André-Marie Ampère, Antoine-Henri Becquerel, Charles Darwin, Dmitri Mendelejev, Edward Jenner, Guglielmo Marconi, Heinrich Rudolf Hertz, Hiram Stevens Maxim, Isaac Singer, James Clerk Maxwell, James Joule, Jean-Joseph Lenoir, Johann Gregor Mendel, John Dalton, John Joseph Thomson, Karl Benz, Lord Kelvin, Louis Pasteur, Marie Curie, Michael Faraday, Paul Ehrlich, Richard Jordan Gatling, Samuel Morse, Sigmund Freud, Thomas Alva Edison, Thomas Crapper, vennad Nobelid, Wilhelm Conrad Röntgen, Wilhelm Gottlieb Daimler.

Teadus ja tööstus: aatomi ehituse avastamine, alateadvus, bakteriteooria alused, Braille'i kiri, elekter, elektromagneetiline valgusteooria, esperanto keel, evolutsiooniõpetus, identifitseerimine sõrmejälgede järgi, jäätunud mandri vallutamine, keemilise maailma klassifitseerimine, kõlar, Maa vanus, maailmakaart, maailmanäitus, naftapuurimise algus Bakuus, neandertallase avastamine, okstraat, pastöriseerimine, positivism, põllukeemia,

radioaktiivsus, Rosette'i kivi dešifreerimine, röntgenikiirte avastamine, trükitud pildid, tuukriülikond, õhkrehv.

Kirjandus:

1. J. Balchin. 100 teadlast, kes muutsid maailma. Tallinn: Ersen 2008. Lk 96–103, 108–139, 142–147, 154–155, 160–161.
2. R. Castleden. Sündmused, mis muutsid maailma. Tallinn: Tänapäev 2008. Lk 250–253, 255–257, 259–262, 264–267, 270–276, 283–284, 286–291, 294–297, 300, 302–305, 308–313, 318–324.
3. J. Challoner. 1001 leiutist, mis muutsid maailma. Tallinn: Varrak 2010. Lk 249, 251–255, 257, 262, 263, 266, 270, 272, 275–277, 279–280, 282–283, 285–288, 295, 299–300, 302–303, 308, 310–311, 314, 319, 322, 324, 327, 332–335, 338–340, 345, 347–348, 360, 366–367, 370–372, 379, 383, 384, 394, 397, 401, 449, 452, 470, 490, 492–494, 497, 501.
4. D. Diehl, M. P. Donnelly. Leiutajad ja laiutajad. Kuidas ajalugu unustab tõelised avastajad ja leidurid. Tallinn: Koolibri 2009. Lk 35–155.
5. A. Espenberg jt. Uusaeg. 4. Tallinn: Avita 1994. Lk 87–92.
6. E. Friedell. Uusaja kultuurilugu. Suurest katkust kuni Esimese maailmasõjani. IV. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2012. Lk 44–45, 66–68, 92–97.
7. P. Furtado. 1001 päeva, mis muutsid maailma. Tallinn: Varrak 2009. Lk 504–505, 513, 515, 517, 523, 533, 542–543, 551, 555, 569, 571, 578, 582, 588, 592, 598–600, 611, 614, 616.
8. A. Hart-Davis. Ajalugu. Tsivilisatsiooni koidikust tänapäevani. Täpne ja näitlik teejuht. Tallinn: Varrak 2009. Lk 320–327, 340–345.
9. K. Hiiemaa jt. H. Piirimäe (koost). Inimene, ühiskond, kultuur. III. Uusaeg. Tallinn: Koolibri 2001. Lk 226–232.
10. Imeline Ajalugu. 1/2012. Lk 8, 64–69.
11. Imeline Ajalugu. 2/2012. Lk 36–43.
12. Imeline Ajalugu. 3/2012. Lk 60–67.
13. Imeline Ajalugu. 5/2012. Lk 28–33, 60–63.
14. Imeline Ajalugu. 8/2012. Lk 44–47.
15. Imeline Ajalugu. 10/2012. Lk 70–77.
16. Imeline Ajalugu. 11/2012. Lk 78–83.
17. Imeline Ajalugu. 2/2013. Lk 84–87.
18. Imeline Ajalugu. 3/2013. Lk 26–29.

19. Imeline Ajalugu. 4/2013. Lk 44–51.

20. D. Sassoon. Euroopa kultuuri ajalugu aastast 1800 kuni tänapäevani. Tallinn: Varrak 2008. Lk 179–181, 259–281, 475–483, 610–626.

21. J. Stevenson. Euroopa ajalugu. Tallinn: Varrak 2003. Lk 364–369.

22. H. G. Wells. Lühike maailma ajalugu. Tallinn: Perioodika 1994. Lk 170–174.

23. H. Williams. Sündmused, mis muutsid maailma. Tallinn: Pegasus 2007. Lk 127–131.

Eesti ajalugu - Eesti XX sajandi alguses. Esimene maailmasõda (Kalle Lõuna)

Märksõnad:

Kultuur: Kooliharidus. Tartu Ülikool. Kirjandus. Sport. Arhitektuur ja kujutav kunst. Muusika ja teater. Teadus. Kinematograafia. Muutused olmes.

Majandus: Tööstus. Põllumajandus. Kaubandus. Linnastumine. Transport. Ühistegevus.

Eesti poliitiline areng sajandivahetusel: Balti kubermangude valitsemine. Uus ühiskondlik tõus. Tartu renessanss. Liberaalse rahvusluse mõõdukas ja radikaalne suund. Sotsialistliku liikumise kujunemine. Eestlaste valimisedu linnaomavalitsuste valimistel. Seltsiliikumine.

Vene-Jaapani sõda: Mobilisatsioon. Eestlaste osalemine sõjategevuses, kaotused.

1905. aasta revolutsioon: Revolutsiooni puhkemise põhjused ja algus. Peamised revolutsioonisündmused Eestis. Tulistamine Uuel turul. 17. oktoobri manifest. Legaalsete erakondade loomise algus. Ülemaaline rahvaasemike koosolek. Mõisate põletamine. Sõjaseisukord ja repressioonid. Revolutsiooni tulemused.

Poliitilised olud pärast revolutsiooni: Reformid valitsemises. I-IV Riigiduumi ja eestlaste osalus neis. Rahvusküsimus. Eestlaste valimisedu linnaomavalitsuste valimistel. Seltsiliikumine.

Maailmasõda ja Eesti 1914-1918: Meeleolud sõja alguses, sakslastevastane kampaania. Eestlased Vene sõjaväes. Sõjategevuse jõudmine Eesti aladele. Sõda ja majandus. Sõjategevus Eesti aladel 1917.

Teel iseseisvusele: 1917. aasta veebruarirevolutsioon ja autonoomia saavutamine. Rahvusväeosade loomine. Enamlaste võimuhaaramine. Iseseisvuse mõtte kujunemine. Maanõukogu otsus kõrgemast võimust. Eesti Asutava Kogu valimised. Iseseisvusmanifest ja iseseisvuse väljakuulutamine.

Saksa okupatsioon: Eesti vallutamine Saksa vägede poolt 1918. Eesti valitsemine. Saksa võimude repressioonid, majandus- ja kultuuripoliitika. Balti hertsogiriik. Eesti rahvusväeosade laialisaatmine. Välisdelegatsioon. Saksa okupatsiooni lõpp ja Vabadussõja algus.

Kirjandus:

1. Eesti ajaloo atlas. Aivar Kriiska, Andres Tvauri, Anti Selart, Birgit Kibal, Andres Andresen, Ago Pajur. Avita, 2007. Lk 78, 79, 95-103.
2. Eesti ajalugu V. Pärissorjuse kaotamisest Vabadussõjani. Peatoimetaja Sulev Vahtre, tegevtoimetajad Toomas Karjahärm ja Tiit Rosenberg. Ilmamaa, Tartu 2010. Lk 348-442.
3. Eesti ajaloo lugemik gümnaasiumile. Lauri Vahtre, Mart Laar. Maurus, 2012. Lk 121-132, 136-159.
4. Eesti ja maailm. XX sajandi kroonika. I osa 1.01.1900-16.06.1940. Koostajad: Allan Kasesalu, Raul Kilgas, Marje Jõeste, Kristin Aasma. Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2002. Lk 9-184.
5. Sulev Mäeltsemees. Jaan Poska ja Tallinna juhtimine // Jaan Poska oma ja meie ajas. Artikleid ja mälestusi. Tallinn, 2010. Peatoimetaja Küllö Arjakas. Lk 96-127.
6. Ago Pajur. [Iseseisvusmanifesti süünd.//Tuna, 2003. Nr 2. Lk 27-43.](http://rahvusrhiiv.ra.ee/public/TUNA/Artiklid/2003/2/2003-2_sisu.pdf)
7. Hillar Palamets. Lugusid toonastest Tartust. Kleio, 2003. Lk 173-177, 187-197.
8. Mati Õun, Hanno Ojala. Võitlused Läänemeresel 1914-1918. Esimene maailmasõda koduvetes. Olion, 2011. Lk 19-24, 60-64, 68, 90-103, 116-117, 138-142, 155-227.

XX SAJAND: MAAILM 1991-2011 (Hele Iisrael)

Märksõnad:

Muutused maailmakaardil, uued riigipiirid. Jugoslaavia lagunemine. Pinge-kolded ja konfliktipiirkonnad: Lahesõda, Tšetšeenia sõjad, 9.11.2001, Afganistani sõda, Iraagi sõda, Iisraeli ja Palestiina suhted, Kosovo, Gruusia-Venemaa sõda. Isikud: Bill Clinton, George W. Bush, Boris Jeltsin, Vladimir Putin, Osama bin Laden, Saddam Hussein, Slobodan Milosevic. Euroopa Liit 1991-2011. Globaliseerumine ja globaalprobleemid, muutused rahvusvahelistes suhetes, poliitika, sõjapidamises.

Kirjandus:

1. Mart Laar, Lauri Vahtre. Lähiajalugu gümnaasiumile II. 2007 lk 150-181
2. Alastair Finlan. Jugoslaavia kokkuvarisemine 1991-1999. 2008 lk 7-54 ja 62-89
3. Alastair Finlan. Lahesõda 1991. 2009 lk 7-35 ja 66-91
4. Francois Gere. Miks puhkevad sõjad? Geopoliitika ajastu. 2007. Lk 71-86 ja 148-22

5. Ronald D. Asmus. Väike sõda, mis raputas maailma. Gruusia, Venemaa ja Lääne tulevik. 2010. Lk 15-32, 69-102 ja 185-209
  6. Jaak Valge ja Kalev Sepp. Üleilmastumine ja globaalprobleemid. 2009. Lk 143-186
  7. Colin Shindler. Iisraeli riigi ajalugu. 2011 lk 232-362
  8. Euroopa Liidu ametlik lehekülj: http://europa.eu/index_et.htm
- Artiklid ajakirjast Diplomaatia; saadaval ka internetist: www.diplomaatia.ee
9. Nr 32 aprill 2006 *William Montgomery* Slobodan Miloševići pärand ja vahekord rahvusvahelise üldsusega
  10. Nr 47 september 2006 *Jüri Luik* Terrorismi eesmärgid
  11. Nr 52 detsember 2007 Kosovo kaks pead
  12. Nr 52 detsember 2007 *Christa Meindersma* Kosovo: Euroopa viimase pusletüki paikapanek
  13. Nr 55 märts 2008 *Marko Mihkelson* Saatuserõngas Venemaa - püüd mõista mõistmatut
  14. Nr 61 september 2008 *Ivan Suhhov* Abhaasia ja Lõuna-Osseetia tunnustamine: mis saab edasi?
  15. Nr 85 september 2010 *Heli Tiirmaa-Klaar* Rahvusvaheline koostöö küberjulgeoleku tagamisel
  16. Nr 97 september 2011 *Kurt Volker* Kümme aastat hirmu